

Rónai Iván

Könyvtári digitalizálás Európában és Magyarországon

2001 áprilisában a svéd EU-elnökség idején az akkori 15 tagállam képviselői Lundban megfogalmazták azt az igényüket, hogy a kulturális digitalizálás terén áttérésre van szükség. Egyik legfontosabb téziséük az volt, hogy létre kell hozni egy együttműködési fórumot a kulturális digitalizálás európai dimenzióba helyezése érdekében, és elő kell segíteni az európai digitális kulturális örökség elérhetővé és láthatóvá tételét. E törekvések jegyében született meg az Europeana, s indult el vagy éppen erősödött meg a közgyűjteményi, könyvtári digitalizálás Európában.

A fenti, ún. *Lundi Alapelveknek*¹ megfelelően indult be a *Minerva (Ministerial Network for Valorising Activities in Digitisation)*², illetve a *MinervaPlus*³ projekt, amely létrehozta a *Nemzeti Képviselők Csoportját (National Representatives Group = NRG)*⁴. Ez először csak a 15 tagország kulturális digitalizálással foglalkozó képviselőit foglalta magában, majd a 2004. évi bővítés után további tízen csatlakoztak a projekthez. Magyarországról az *Országos Széchényi Könyvtár* vett részt a *MinervaPlus* projektben, de az NRG-ben az kulturális tárca képviselőjében jelen előadás szerzője tevékenykedett.

A projekt különböző munkacsoportokat működtetett, például: benchmarking, katalógizálás, a digitalizált tartalom feltárása, többnyelvűség, interoperabilitás és szolgáltatás, felhasználói igények stb. Jelentős eredmények születtek, amelyekről kézikönyvek, kiadványokba foglalt ajánlások, valamint a legjobb gyakorlatok (best practices) bemutatásáról szóló publikációk tanúskodnak. A projekt kidolgozta a kulturális honlapok minőségi követelményeit, foglalkozott szerzői jogi kérdésekkel, felmérést készített a többnyelvű teauruszokról, kialakította a digitalizálás technikai szabványait és vizsgálta a felhasználói interakciókat. Ezek a kiadványok az internetről letölthetők⁵.

2005-ben hat állam- és kormányfő (köztük a magyar miniszterelnök) kezdeményezte az *Európai Bizottságnál (EB)*, hogy hozzanak létre egy európai digitális könyvtárat. Az EB ennek érdekében 2006 augusztusában kiadta *Ajánlását*⁶ a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről. Ebben a dokumentumban a kérdésfeltevések és a rá adott

válaszok is nagymértékben hasonlítottak a Minerva projektben megfogalmazottakra; nagy a hasonlóság a projekt által kidolgozott *Dinamikus Cselekvési Terv*⁷ és az „EB Ajánlások” között.

Elmondhatjuk, hogy az Európai Bizottság keretében intézményesült a Minerva projekt által megkezdett folyamat: a bizottság létrehozta a *Tagállami Szakértői Csoportot (Member States Expert Group = MSEG)*⁸, amelyben a tagországok kulturális minisztériumainak két-két képviselője kapott helyet. (Belgium esetében mind a flamand mind a vallon közösség képviselője is részt vesz az MSEG-ben⁹.)

A szakértői csoport működtetésének célja: a két dokumentumban foglalt feladatok nyomán követe-se a kulturális anyagok digitalizálása és megőrzése terén, rendszeres (éves) országjelentések készítése, tagországi információcsere és a legjobb gyakorlatok megismertetése.

Europeana

A következő mérföldkő az *Európai Digitális Könyvtár*, az *Europeana* megjelenése volt.

2008. november 20-án debütált, és ebben a változatban közel 2 millió digitális dokumentum volt rajta elérhető, noha Európában eddig csupán a könyvek 1%-át digitalizálták. Az Europeanában megjelent dokumentumok számát tekintve a tagállami hozzájárulások nem kiegyensúlyozottak, a beadott anyagok mennyisége és típusai nagyban eltérnek (1. táblázat).

1. táblázat

Az Europeana-ban elérhető tartalom megoszlása a beszolgáltató országok között¹⁰

EU országok	
Franciaország	47,0%
Németország	15,4%
Hollandia	8,0%
Egyesült Királyság	7,9%
Svédország	5,2%
Finnország	4,0%
Görögország	1,6%
Olaszország	1,2%
Belgium	1,1%
Szlovénia	0,7%
Spanyolország	0,6%
Észtország	0,4%
Luxemburg	0,4%
Lengyelország	0,3%
Románia	0,3%
Ausztria	0,2%
Portugália	0,2%
Magyarország	0,1%
Lettország	<0,1%
Ciprus	<0,1%
Bulgária	<0,1%
Csehország	<0,1%
Dánia	<0,1%
Írország	<0,1%
Litvánia	<0,1%
Málta	<0,1%
Szlovákia	<0,1%

Látható, hogy Franciaország adja a legtöbb digitalizált dokumentumot, s az élbolyt többnyire a világnyelveket beszélő tagországok alkotják. Az arányokból az is kitűnik, hogy milyen anyagi, illetve politikai elkötelezettség van az adott országban a kulturális digitalizálás mellett. A Magyarország melletti százalékérték meglehetősen alacsony, s mögötte a *Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK)* anyagából átvett, a *Neumann-Ház* OAI szerveréről aratott digitális tételek vannak.

Az Europeana működési struktúrája

Az Europeana működtetője a Hollandiában bejegyzett *EDL Foundation = Európai Digitális Könyvtár Alapítvány¹¹*, amely gondoskodik a működéshez szükséges forrásokról, hozzájárul a portál fenntarthatóságához, és jogi keretet is nyújt az EU-s felhasználásra. Ezen túl elősegíti a közgyűjtemények

közi együttműködési szerződések létrejöttét a közös portál adatellátására és fenntartására.

A szakértői csoport tagjai, mint már utaltam rá, időszakonként országjelentést készítenek és küldenek az Európai Bizottságnak. (A jelentések megtekinthetők az MSEG honlapján.¹²) A kérdéseket nézve magyar részről, sajnos, a válasz sok esetben negatív vagy meglehetősen bizonytalan. Ilyen kérdések szerepelnek a jelentésekben, mint például:

- *Információ a folyó és a tervezett digitalizálásról – a párhuzamosságok elkerülése, az együttműködés segítése, szinergiák érdekében – van-e nemzeti áttekintés, koordináció?*
- *Vannak-e mennyiségi és minőségi célértékek és ezekhez rendelt támogatási pénz? Van-e együttműködés a privát és a közsféra között? Vannak-e adókedvezmények?*
Ezek mind-mind olyan kérdések, amelyekre igazából nem tudunk egyértelműen pozitív választ adni.
- *Nagy digitalizáló műhelyeket tartunk-e fenn? Kapacitás, költségvetés, személyi állomány. Kapcsolódnak-e európai hálózatokhoz?*
Ez a kérdés arra irányul, hogy létrejött-e valamilyen nagy közgyűjteményünknel olyan digitalizáló műhely, amelyet jó példaként lehet említeni más tagországok számára is.

A *nemzeti aggregátorok (közvetítők) kérdését* is felteszik ebben a kérdőívben. Ezzel kapcsolatban Magyarországon a következő körvonalazódik: az *Országos Széchényi Könyvtár*on kívül – amely a nyomtatott dokumentumok közvetítője az Europeana felé – a *Magyar Nemzeti Múzeum (MNM)* a muzeális anyagok, a *Neumann-Ház* az audiovizuális anyagok, a *Magyar Országos Levéltár (MOL)* pedig a levéltári anyagok tekintetében lesz a nemzeti aggregátor.

Példák a külföldi országjelentések alapján¹³

Szlovákia

A jelentésből kitűnik, hogy komoly digitalizálási programot indítottak el, méghozzá európai uniós forrásokból, a *Strukturális Alapok* igénybevételével, az ún. *Információs Társadalom Operatív Programok* keretében. Ebbe sikerült bevenni azt a nagy kulturális digitalizálási programot is, amely többek között 2602 könyvtár 40 milliós állományából történő digitalizálási tevékenységét jelenti. A projekt

keretében első körben 500 000 cím – szlovák és szlovák vonatkozású könyvek, kötetek –, második körben pedig kurrens szakgyűjtemények anyagai (akadémiai, egyetemi, települési stb.) lesznek digitalizálva.

Románia

Komoly digitalizálási munka indult itt: a *Románia Digitális Könyvtára* projekt, amelyben azokat a történelmi értékű dokumentumokat veszik előre, amelyek digitalizálása nem vet fel szerzői jogi problémát (a nemzeti kultúra dokumentumai, kéziratok, ritka könyvek, ősnymtatványok, valamint a román irodalmi tananyag).

Norvégia

Noha nem EU-tag, sok ország számára példaértékű lehet, amit Norvégia tett a digitalizálás terén, nevezetesen: minden Norvégiában kiadott könyvet digitalizáltak. A digitális gyűjteményben lehetőség van a teljes szövegű keresésre, és az állományhoz való hozzáférés ingyenes minden norvég IP-címről. A szabad felhasználású művek PDF-ben letölthetők. A teljes állományon belül kb. 50 ezer a jogvédett művek száma; ezek közzététele után az állam fizeti a jogdíjat (6 € cent/oldal). Ez a megol-

dás megfontolásra érdemes lehetne Magyarországon is.

Franciaország

Az ország a legnagyobb számban teszi elérhetővé a digitális tartalmat az Europeana számára. A *Francia Nemzeti Könyvtár Gallica* projektjének eredményei a következők: 60 ezer digitális képként rögzített dokumentum szöveggé alakítása (*Gallica1*); 400 ezer nyomtatott dokumentum – mintegy 45 millió oldal – digitalizálása és szöveges kereshetővé tétele 2010-re, illetve 3,5 millió oldal újság, folyóirat (*Gallica2*).

(A cikk leadása után az Európai Bizottság elérhetővé tette a 2010-es országjelentéseket is, melyek a http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/experts/mseg/reports2010/index_en.htm oldalon érhetők el. A Szerk.)

A magyarországi helyzet

2003-ban elkészült a *Magyar Információs Társadalom Stratégia (MITS)*¹⁴ és ezen belül az információs társadalom kulturális ágazati stratégiája. Ezzel párhuzamosan megtörtént a magyar kulturális közvagyon feltérképezése is (2. táblázat).

2. táblázat

A könyvtárak digitalizálendő dokumentumai (egyedi hungarika becsült mennyisége)^{15,16}

TÍPUS	MENNYISÉG	ÖSSZES MENNYISÉG KEREKÍTVE
Antikva	500 db	<p style="text-align: center;">3 520 000 db 2 800 000 oldal 330 000 óra</p>
Aprónymtatvány	1 600 000 db	
Folyóirat kötet (szöveges és nyomtatott dok.)	25 000 db	
Fotó	1 500 000 db	
Hangfelvétel	250 000 óra	
Iskolai értesítő (év)könyv	20 000 db	
Kartográfiai dokumentum	100 000 db	
Kézirat	60 000 db	
Kézirat	1 500 000 oldal	
Kódex, ősnymtatvány	300 db	
Kotta	50 000 db	
Könyv (szöveges nyomtatott dokumentum)	100 000 db	
Levéltári jellegű dokumentum	1 300 000 oldal	
Metszet, képzőművészeti dokumentum	20 000 db	
Színházi szöveggönyv (kézirat, gépirat, nyomtatott)	40 000 db	
Tervrajz	4 000 oldal	
Video dokumentum	80 000 óra	
Egyéb dokumentum	5 000 db	

Milyen költségekről beszélünk, amikor a könyvtári digitalizálást említjük? 2003-ban az NDA kapcsán készült tanulmányban ezt írták: „Először az alpműveket kell digitalizálni. A teljes magyar könyvtermés a kezdetektől a mai napig **600-800** ezer cím. Az Alapkönyvtárban található legfontosabb **3000 tétel**, azaz a könyvtermés 0,3-0,5%. Ez 8-10 milliárd karakternyi szöveg digitalizálását igényli, amelynek becsült költsége **2,1-2,6 milliárd Ft**”¹⁷ Ma már sokkal hatékonyabb könyvdigitalizáló rendszerek vannak, amelyek révén a költségek jelentősen csökkentek, igaz, még mindig meghatározó tényező a pénz.

Hol tartunk most?

Statistika adatgyűjtésünk alapján ma már tudunk megközelítő képet kapni a hazai könyvtári digitalizálásról. A 2008. évi adatokból látható (3. táblázat), hogy a könyvtárakban található elektronikus (digitális) dokumentumok száma közel 900 ezer darab, s ennek nagyobb részét (560 ezer db) a Neumann-Ház NAVA (Nemzeti Audiovizuális Archívum) gyűjteménye adja.

Ha azt vizsgáljuk, hogy a könyvtár állományából hány dokumentum érhető el digitálisan, az egyéb

szakkönyvtárak kategória adatai emelkednek ki, ami a *Magyar Szabadalmi Hivatal Szabadalmi Tár* és az *Iparjogvédelmi Szakkönyvtár* jelentős digitális állományának tudható be.

A következő, 4. táblázat az 5000 db fölötti digitális dokumentummal rendelkező könyvtárak listáját mutatja. Tanulságos, hogy a lista élén újra a Neumann-Ház NAVA gyűjteménye található.

Az Országos Könyvtári Digitalizálási Terv (2007–2013)¹⁸

2005-ben a NOKI (Neumann – OSZK Könyvtári Intézet) Plusz Bizottság a kulturális tárca felkérésére elkészítette digitalizálás stratégiai tervét a 2007–2013 időszakra vonatkozóan. Az elkészült dokumentum a korábbi tapasztalatokra, gyakorlatokra, illetve az európai uniós tervekre, stratégiákra egyaránt épített, s az alábbi célokat határozta meg:

- Összehangolt országos könyvtári digitalizálási rendszer létrehozása.
- Esélyegyenlőség a felhasználók számára.
- Részvétel európai projektekben.
- Folyamatos állami finanszírozás biztosítása.
- A privát szféra bevonása.

3. táblázat

A magyarországi könyvtárakban található elektronikus dokumentumok száma 2008-ban

2008. év	Számuk	Elektronikus (digitális) dokumentum (db)	Digitalizált dokumentum a <u>könyvtár állományából</u> – a címek száma		
			Szöveges (nyomtatvány, kézirat, kódex stb.)	Hangdokumentum	Képdokumentum
Összes könyvtár	2 076	884 924	86 281	71 116	70 216
megyei könyvtár	20	41 974	271	37 778	11 588
városi könyvtár	295	50 590	204	0	2 288
városrészi könyvtár	23	1 999	0	0	0
községi könyvtár	1 091	18 724	0	0	0
országos szakkönyvtár	9	8 792	2 095	0	6 808
MTA könyvtárak	35	1 349	109	0	708
orvosi könyvtár	82	1 917	254	23	3 481
egyéb szakkönyvtár	247	676 620	66 557	4 771	11 035
felsőoktatási könyvtár	177	61 633	12 805	25 461	28 372
munkahelyi könyvtár	37	1 895	0	1 362	2 979
nemzeti könyvtár	1	14 900	3 943	631	2 314
egyéb	56	4 531	43	1 090	643

4. táblázat

5000 darabnál több elektronikus (digitális) dokumentummal rendelkező hazai könyvtárak

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Katona József Megyei Könyvtára	5 314
Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar Könyvtár	5 895
Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár	6 180
Csorba Győző Megyei Könyvtár	7 232
Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár	8 514
Országos Széchényi Könyvtár	14 900
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	15 272
Magyar Szabványügyi Testület Könyvtár	90 646
Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ Kht.	560 000

A stratégiai tervben a következő főbb feladatok teljesítését jelölték ki:

- felmérésekre alapozott helyzetelemzés;
- retrospektív adatrögzítés;
- folyamatos digitalizálás;
- az eleve digitális formában keletkezett objektumok kezelése;
- hatékony szolgáltatási formák (metaszabványok, keresőeszközök, teljes szöveg, névtér, tezaurusz, szemantikus keresés, web 2.0);
- hosszú távú megőrzés.

Az itt felsorolt feladatok továbbra is aktuálisak, el kell végeznünk őket a közeljövőben.

A digitalizálás forrásai

A digitalizálásra fordítható pénzügyi források egy része az *Új Magyarország Fejlesztési Terv* operatív programjaiban áll rendelkezésre. A *Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP)* ugyanakkor, sajnos, nem teszi lehetővé, hogy az eredeti elképzelésünkkel összhangban tömeges kulturális digitalizálást hajtsunk végre. Ennek az az oka, hogy az Európai Bizottság kifejezetten ellenezte, hogy ezen operatív program keretében kulturális célú fejlesztéseket valósítsunk meg. Digitalizálni csak olyan közgyűjteményi anyagot lehet, amely aztán oktatási tananyag, segédanyag készítéséhez szükséges. Hamarosan kiírják a pályázatot, amelyre – a fenti elv mentén – a közgyűjtemények is pályázhatnak digitális tananyagok, segédanyagok készítésére. A források jelentős részét azonban, várhatóan a tananyagkészítéssel foglalkozó intéz-

mények, vállalkozások fogják elvinni, a digitalizálásra kevés marad.

A másik uniós forrás az *Elektronikus Kormányzat Operatív Program (EKOP)*, amely annak a pályázatnak a finanszírozására szolgál, amely a mai projektnyitó konferencia témája is. (*Értsd: a Digitalizált Törvényhozás Tudástár* nevű projekt támogatása e forrásból történik. A Szerk.)

Szűken, de rendelkezünk minisztériumi fejezeti forrásokkal is, mint amilyen például a *digitális képkönyvtár* létrehozásához nyújtott pályázat volt. A *Nemzeti Kulturális Alap (NKA)* is ír ki digitalizálási pályázatokat, s más szervezetek is meghirdetnek időnként digitalizáláshoz kapcsolódókat. Vannak jó példák arra is, hogy üzleti vállalkozások felajánlanak könyvtárak és más közgyűjtemények számára ingyenes digitalizálást, amit mi nagy örömmel üdvözlünk.

Problémák

Milyen problémák nehezítik a hazai könyvtári digitalizálást?

Az összehangoltság hiányáról már beszéltem. Igazából nem látható, hogy ezen a téren változás történne. Remélem ugyanakkor, hogy a közgyűjteményi digitalizálás kapcsán az OSZK vezetésével, a nemzeti közgyűjtemények közreműködésével el fog készülni az a tanulmány, amelyet régóta várunk, és amely jó megoldásokat fog kínálni az együttműködésre, valamint a további problémák, kihívások megoldására is:

- finanszírozás (a digitalizálás pénzügyi forrásai ne *ad hoc* jellegűen álljanak rendelkezésre, hanem hosszú távú elkötelezettség legyen a tömeges kulturális digitalizáláshoz szükséges források tartós rendelkezésre állásáról);
- szabványok hiánya;
- jogi kérdések (copyright, tulajdonjog, public domén, árva művek stb).

A közeljövő

Az Európai Bizottság *Az Europeanaval kapcsolatos következő lépések (Europeana – next steps)* című dokumentumával¹⁹ kapcsolatosan nyilvános konzultációt kezdeményezett 2009-ben²⁰. Az európai digitalizálást taglaló kérdőívre bárki válaszolhatott – magánszemélyek, civil szervezetek, hivatalos testületek is. (A korábban említett Nemzeti Szakértői Csoport munkáját segítő létrehoztuk egy,

az Európai Tárcaközi Bizottság Kultúra Munkacsoportján belül működő Digitalizálási Alcsoportot, amely szintén összeállította és megküldte a kérdőívben feltett kérdésekre kialakított választát.)

A konzultáció eredményeként 2010 első félévében – a tagállamok minisztereinek egyetértése esetén – várhatóan megjelenik a „Tanácsai Következtetés az Europeanaról: következő lépések” című dokumentum. Az ebben megfogalmazott főbb célok a következők:

- 2010 végére 10 millió digitalizált mű online hozzáférhetővé tétele az Europeanán keresztül;
- a kulturális digitalizáláshoz szükséges kiegészítő források előteremtése, a magánszféra és a közszféra partnerségének (Private Public Partnership) előmozdítása;
- az oktatási és a kutatási ágazattal folytatott együttműködés erősítése.

Ez utóbbiban Magyarország jól áll, mivel a kulturális digitalizálás alapvető irányát az oktatási célú felhasználás határozza meg.

DC-Net

Végezetül egy új projektről szeretnék beszámolni. Ez a *DC-Net projekt*²¹, amelyet nyolc tagország (Belgium, Észtország, Franciaország, Görögország, Magyarország, Olaszország, Svédország és Szlovénia) valósít meg. Célja a kulturális örökségi intézmények és a nemzeti e-infrastruktúraszolgáltatók közötti kapcsolatok fejlesztése a kulturális digitalizálás előmozdítása érdekében.

A projekt során végzett főbb feladatok:

- Koordinációs tevékenység: az érintettek összehozása, találkozók, workshopok, tréningek, konferenciák.
- Budapesten rendezendő konferencia 2011-ben – fő téma: digitális örökség tartós megőrzése.

Hazai viszonylatban ez azt jelenti, hogy az NIIF testreszabott szolgáltatásokkal kínálja meg a közgyűjteményeket, amelyek egyre nagyobb számban és mértékben támaszkodnak az NIIF szolgáltatósokra a digitalizálás, a tartalomszolgáltatás és a tartós digitális megőrzés terén.

Zárszó

A könyvtári digitalizálás Európa-szerte kiemelt figyelmet kap. Magyarországon is számos sikeres kezdeményezésről számolhatunk be, hiányzik

azonban a rendszerszerű megközelítés, és többet kellene átvennünk a tagországok digitalizálási gyakorlatából is.

Irodalom és jegyzetek

- ¹ Lund Principles:
<http://cordis.europa.eu/ist/digicult/lund-principles.htm>
- ² <http://www.minervaeurope.org/>
- ³ <http://www.minervaeurope.org/whatis/minervaplus.htm>, illetve <http://www.mek.oszk.hu/minerva/>
- ⁴ <http://www.minervaeurope.org/structure/nrg.htm>, illetve <http://www.mek.oszk.hu/minerva/html/nrg.htm>
- ⁵ <http://www.minervaeurope.org/publications.htm>
- ⁶ Recommendation on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. Elérhetősége:
http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/cultural/actions_on/policy_actions/index_en.htm
- ⁷ Dynamic Action Plan for the EU co-ordination of digitisation of cultural and scientific content. Elérhetősége:
<http://www.minervaeurope.org/publications/dap.htm>
- ⁸ http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/experts/mseq/index_en.htm
- ⁹ A részletek megtekinthetők:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:119:0045:0047:HU:PDF>
- ¹⁰ Forrás: Bizottsági munkaanyag az Europeanaról – következő lépések. {COM(2009) 440 final}
- ¹¹ http://dev.europeana.eu/edlnet/edl_foundation/purpose.php
- ¹² http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/experts/mseq/index_en.htm
- ¹³ Az adatok a korábbi, 2007-re vonatkozó jelentésekből valók. A 2010. február 28-ig beküldött jelentés adatai majd a kiértékelést követően válnak hozzáférhetővé.
- ¹⁴ http://www.khem.gov.hu/feladataink/hirkozles/strategia/mit_str.html
- ¹⁵ Forrás: A magyar kulturális közvagyon feltérképezése. Őrzési helyek, típusok, mennyiségek, digitalizálhatóság, ütemezhetőség, költségigény. 2003. október – OSZK, Könyvtári Intézet - Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ
http://www.khem.gov.hu/feladataink/hirkozles/strategia/mit_str.html

¹⁶ Forrás: A magyar kulturális közvagyon feltérképezése. Őrzési helyek, típusok, mennyiségek, digitalizálhatóság, ütemezhetőség, költségigény. 2003. október – OSZK, Könyvtári Intézet – Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ.

¹⁷ Forrás: Részletek a Nemzeti Digitális Adattár (NDA) koncepció és megvalósíthatósági tanulmányból, 2003.

¹⁸ Forrás: Országos Könyvtári Digitalizálási Terv (2007–2013) – NOKI Plusz Bizottság, 2005. szeptember 15.

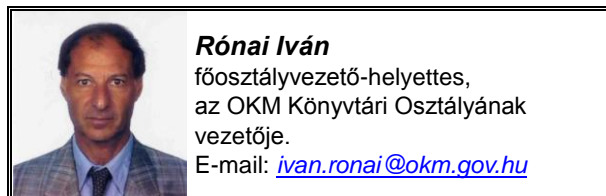
¹⁹ http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/communications/next_steps_2009/swd.pdf

²⁰ A nyilvános konzultáció eredményei elérhetők a

http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/consultations/results_online_consult_dec_09.pdf címen.

²¹ <http://www.dc-net.org/>

Beérkezett: 2010. IV. 20-án.

Elfogultak a keresők?

A jelenleg a piacon lévő keresők elfogultak, az általuk kínált eredmények pedig kiegyensúlyozatlanok – állítja *Elisabeth van Couvering* brit szociológus. „A keresők az egyes honlapok jelentőségét a linkektől linkekig fűződő kapcsolatuk alapján ítélik meg. Az egyes hivatkozások szolgálnak a bizalom zálogául. Mindez oda vezet, hogy jelentősen túlbecsülik azoknak a nagyobb portáloknak a jelentőségét, amelyek már régebb óta elérhetők a világhálón. Emellett előnyt élveznek a nagyobb reklámpiaccaal rendelkező országok, és megállapítható az is, hogy bizonyos nyelvű keresési eredmények jóval hiányosabbak a más nyelvű találatoknál. Ennek az okai különbözők és összetettek; lehetnek technikai jellegűek és akár a keresőalgoritmusra is visszavezethetők. Vannak ugyanakkor gazdasági okai is, például az üzemeltetők reklámbevételektől való függősége vagy az egyes linkek értéke. A felhasználók ugyanakkor nem sokat látnak ezekből a dolgokból.”

„Nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy csak azokat az információkat indexelik a keresőcégek, amelyekkel pénzt kereshetnek. De úgy gondolom, hogy a keresőket üzemeltető vállalatok gazdasági felépítésének köszönhető, hogy egyes információk szinte megtalálhatatlanok és az is ténykérdés, hogy egy kisebb országban lévő honlap esélyei sokkal rosszabbak az indexálásra, mert kevesebben beszélik azt a nyelvet, mint egy nagyobb államnak” – jelentette ki Elisabeth van Couvering.

Kiemelte, hogy a keresőket üzemeltető és az azokra optimalizáló cégek között háború dúl. A magukat erre a területre (un. SEO) specializáló vállalatok mindent megtesznek a sikerért: szavakra reklámoznak, igyekeznek oldalukat célzottan optimalizálni és megkérdőjelezhető módszereket is bevetnek, például úgynevezett linkfarmokat hoznak létre. Minden keresőt üzemeltető cég számára más az ingerküszöb. A két tábor között feszültség, de együttműködés is van, segítik egymás munkáját, megosztják az eszközeiket és a konfliktusuk ellenére függenek is egymástól.

„Bizonyos információkat azért minősítenek nagyobb értékűnek, mert egyéb honlapokon található meg. Léteznek ugyanakkor feketelisták is. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a keresők általában arra használhatók, hogy az emberek számára olyan dolgokat is elérhetővé tegyenek, amelyeket addig nem ismertek és amelyekről addig semmit sem tudtak. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a keresők nem minden jelenleg online meglévő információt tesznek hozzáférhetővé. Vannak kevésbé látható és vannak láthatatlan dolgok is.”

„Az internet egyre nagyobb részben a kultúránk részévé válik és a keresők egyre nagyobb mértékben ellenőrzik az információkhoz való hozzáférésünket. Úgy gondolom, hogy éppen az említett dolgok miatt ezek a cégek bizonyos felelősséggel tartoznak a társadalom felé. A polgárok számára tisztességes hozzáférést kell biztosítaniuk az információkhoz, és nem hivatkozhatnak arra, hogy ők magáncégek” – tette hozzá a brit szociológus.

De vajon mit várhatnak a felhasználók akkor, amikor a Google és társai a keresőalgoritmusait és azok változtatásait üzleti titokként kezelik? Elisabeth van Couvering szerint az embereknek beleszólási joguk van ebbe a kérdésbe, és közérdekű lenne megtudni, hogy miként jönnek létre a keresési eredmények. Ez már csak amiatt is fontos lenne, mivel a keresési találatok befolyásolhatnak egyes társadalmi kérdéseket. Jó példa erre, hogy ha valaki a magzatelhajtásra keres rá, akkor milyen linkek legyenek láthatók először: a magzatelhajtást végző klinikák honlapjainak címei vagy az eljárást ellenző csoportok elérhetőségei?

Van Couvering szerint a helyzet tarthatatlan, van ugyanis egy tömegmédiium, amely az elmúlt tíz esztendőben felnőtt anélkül, hogy foglalkozott volna a társadalom igényeivel.

/SG.hu Hírlevél, 2010. június 2., <http://www.sg.hu/>

(SzP)